

1.2. Do competent bodies for safeguarding specific ICH elements exist in your country? (whether or not inscribed on one of the Lists of the 2003 Convention)

Her nevnes Norsk institutt for bunad og folkedrakt, og det er bra. Jeg er usikker på hva «competent bodies» betyr i denne sammenhengen, men slik spørsmålet stilles; «for safeguarding specific ICH elements», vil jeg tro at det ikke bare gjelder statlige råd eller institusjoner. Her burde kanskje Norsk Håndverksinstitutt nevnes særlig, men også Oselvarverkstaden, Nidarosdomens Restaureringsarbeider, osv. Kanskje også enkelte organisasjoner, som Norges Husflidslag, Forbundet Kysten, osv.?

1.3 Do any consultative bodies or coordination mechanisms encourage and support broad and inclusive involvement of communities, groups and individuals in ICH safeguarding and management? If yes, Explain briefly how such bodies or mechanisms involve/encourage communities, groups and individuals in ICH safeguarding and management.

- Vi oppfatter både Norsk institutt for bunad og folkedrakt (NBF) (evt. Bunad- og folkedraktrådet) og f.eks. Norsk Håndverksinstitutt (NHI), som rådgivende organ (consultative bodies. Rådet for folkemusikk og folkedans er et annet eksempel.

Det gjelder både ovenfor KUD, men også ovenfor et svært bredt publikum. Disse institusjonene tar imot en rekke henvendelser fra individer, kunnskapsmiljø, nemnder og håndverkere om ulike spørsmål knytt til bevaring, dokumentasjon og videreføring av håndverk, teknikker og bevaring av gamle plagg, omsøm, eller for eksempel om dans, folkemusikkinstrumenter, båter og bygg. Både NBF og NHI, som er fullfinansiert av staten, legger til rette for nettverksarbeid, for seminarer og kurs, samt er samarbeidspart i både videregående og høyere utdanning.

1.4 Are institutions, organizations and/or initiatives for documenting ICH, fostered and supported by the State?

- If yes, are the documentation materials produced utilized to support the continued practice and transmission of ICH?
- If yes, describe briefly how the documentation materials are utilized for these purposes.

Som rapportutkastet beskriver, finnes det en rekke museer, arkiver og organisasjoner som arbeider med dokumentasjon, og mange av dem støttes av staten. Imidlertid står det skrevet i utkastet at: «I dokumentasjonsinstitusjoner som museer og arkiv gjøres dokumentasjonen hovedsakelig av eksperter, og ikke etter konvensjonsprinsippet om involvering av community.» Dette stemmer ikke når det gjelder NBF og NHI, som i sine dokumentasjonsprosjekt nettopp arbeider tett med lokalmiljøet og utøverne av IKA. NBF gjør feltarbeid i tett samarbeid med lokale krefter, der både lokal kontakt og lokal eier av draktsamlinger er med på dokumentasjonsarbeidet på ulike vis. NBF gjør også egne dokumentasjonsprosjekt i tett dialog og samarbeid med utøvere og bærere av tekstile håndverkstradisjoner. Mye av det samme kan sies om NHI, men i tillegg har NHI sine «lærer og elevprosjekt», der traderingen fra én til én blir dokumentert.

1.5 Which of the following institutions contribute towards ICH safeguarding and management?

- Please provide the names and explain their contribution towards ICH safeguarding and management.

Centres of expertise s. 19

Her nevnes en rekke samiske museer og institusjoner, samt Språkrådet. Det finnes opplagt en rekke andre, som bør tas med her. Dokumentet spør dessuten om konkret informasjon om disse (navn og bidrag).

Norsk institutt for bunad og folkedrakt arbeider med å bevare og videreføre bunaden som levende kulturarv gjennom dokumentasjon og opplæring i tett dialog med brukergrupper og håndverkmiljø. I tillegg arbeider instituttet med å bedre rammevilkårene for håndverkere innen tradisjonelt tekstilhåndverk.

Research institutions, s. 20

Den overordnede indikatoren her spør etter arbeid med bevaring, og under «research institutions» burde konkrete museer og andre enheter som arbeider med bevaring av IKA omtales. Dette gjelder for eksempel, i tillegg til NBF og NHI, for eksempel disse:

- Norsk folkemuseum: Arbeider aktivt for å bevare og videreføre kunnskap om båtbygging og bygningshåndverk, bla.
- Vestagdermuseet: Sjølingstad Ullvarefabrikk, en levende museumsfabrikk som blant annet vever på jackquard-maskiner, en kunnskap som de videreformidler og dyrker ved museet.
- Hardanger Folkemuseum, som i tett samarbeid med lokale kulturbærere og utøvere bevarer og viderefører lokal kunnskap om tilvirkning av plisserte koneskaut, og båtbygging.
- Midt-Troms museum som har etablert et TradSenter for bevaring og videreføring av tradisjonelle bygghåndverk.
- Interkulturelt Museum i Oslo Museum, som arbeider med å belyse og bevare norske innvandrers grupper IKA, og formidle dem til et mangfoldig publikum.

Archives, s. 22

- Valdresmusea: Valdres Folkemusikkarkiv er et av de eldste og største folkemusikkarkivene i landet med omkring 15 000 lydspor. Arkivaren fungerer også som fagperson og rådgiver for et utøvende folkemusikkmiljø i Norge.
- Norsk institutt for bunad og folkedrakt har et registreringsarkiv som teller 85.000 registreringer av folkedraktplaggi privat eie, som grunnlag for arbeid med bunader. Følges av et fotoarkiv på 450.000 dokumentasjonsfoto.

2.3 Do community-based or NGO-based initiatives provide training in ICH safeguarding and management, on an inclusive basis? S. 27.

If yes: Describe briefly, using examples and focusing on the nature of the training offered and the organization providing it.

Norsk institutt for bunad og folkedrakt har de siste årene både tilbudt kurs i 2003 konvensjonen, og i praktisk tekstilarbeid. Det kan være tema-samlinger i Nasjonalt nettverk for drakt og tekstil (et museumsnettverk) , som er åpne for alle museumsansatte som arbeider med drakt og tekstil. Andre arrangement, for eksempel Fagdage, er et årlig seminar om bunad, som er åpent for alle. Fagdage tilbyr historiske foredrag og praktiske kurs i tradisjonshåndverk. I tillegg til de ulike kurs og seminarer som NBF arrangerer, tilbyr instituttet gratis rådgivning og veiledning i praktisk tekstilarbeid, ulikehåndverksteknikker, og i bevaring av draktsamlinger. NBF reiser ofte ut på feltarbeid etter forespørsler fra lokale lag og foreninger, helt kostnadsfritt. På et overordnet nivå samarbeider instituttet også med nasjonale minoriteters kulturarv, om det er et ønske om det.

Instituttet har dessuten gjennomført et forskningsarbeid om bruk av bunad og hijab i et flerkulturelt Norge, i samarbeid med muslimske kvinner.

Valdresmusea tilbyr hvert år en rekke ulike bygningsvernkurs i for eksempel lafting, takteking, restaurering av vinduer, gamle malingsteknikker, smiing og muring. Målgruppe er særlig huseiere og håndverkere, men er også åpent for alle med interesse for eldre håndverksteknikker. Noen av kursene er laget spesielt for ungdom.

Valdresmusea har dessuten ansatt en bygningsvernrådgiver (i samarbeid med fylket), som gir råd og opplæring til huseiere og håndverkere i Valdres, om tradisjonell byggeskikk. I tillegg fungerer han som rådgiver ovenfor kommuner og fylket.

Thematic Area: Transmission and education

4: Extent to which both formal and non-formal education strengthen the transmission of ICH and promote respect for ICH

Her stiller vi oss bak Norges Husflidslag sine kommentarer til rapportutkastet:

B4, side 29 Her eller et annet sted bør rapporten «Lenge leve tradisjonshåndverket», yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag, nevnes. Rapporten er et ledd i UDIR sitt arbeid med å forberede Fagfornyelsen.

B4.2, side 30 Tekstavsnittet om For fag- og yrkesopplæring i videregående skole er etter vår mening ufullstendig. Særlig bruken av betegnelsen verneverdige tradisjonshåndverksfag og små verneverdige fag brukes ulikt og bør sees på. Vi stiller oss uforstående til påstanden om at de tradisjonelle håndverksfagene har lite rekrutteringsbehov. Vi mener at fagene i høyeste grad trenger rekruttering, og at lav søking til studieprogrammet i vg skole som fører til fagene er en hovedutfordring.”

B4.2, side 32 Undervisningsopplegget som er nevnt i samme avsnitt er rettet mot aldersgruppen 13 -16 år. I tillegg er det utarbeidet et formidlingshefte « Bunad hva er det» rettet mot aldersgruppen 9-12 åringer.

B4.2, side 30 I tillegg mener NBF at det modulbaserte, videregående utdanningstilbudet Bunadopplæringa er et godt eksempel på hvordan formell utdanning har tatt til seg tradisjonelle metoder for tradering og formidling. Her er elevgruppene små, med flere lærere, for å sikre en en-til-en læresituasjon.

4.3 Do communities, groups, NGOs or heritage institutions offer educational programmes and/or extra-curricular activities concerning ICH and strengthening its transmission, and do they receive any support?

- Explain briefly, with examples, how these programmes strengthen ICH transmission and who provides them.

Til tabellen under Museum:

Valdresmusea tilbyr en rekke tilbud til skolene:

- Eksempel på skoleopplegg for 6. klasse: «Mat i fortid og framtid»; her får elevene ta del i potetgraving, skjæring, binding og maling av korn, kvikakesteking, lompebaking, urter og nyttevekster i urtehagen.
- Eksempel på skoleopplegg for 4. klasse: «Smi deg ein dings»: Lær om jernutvinning + innføring i praktisk smiing.
- Eksempel på samarbeid med ungdomsskolen: Valdresmusea samarbeider med den lokale ungdomsskolen i faget «arbeidslivsfag», der elevene får praktisk opplæring i for eksempel smiing og skifertekking.

Uformelle aktiviteter om IKA:

Valdresmusea har gjennom seksti år vært møteplass for utøving, rekruttering, innsamling og formidling av folkemusikk og folkedans.

- Valdresmusea arrangerer årlig omkring 10 handverkskurs, feks i lafting, takteking, restaurering av vinduer, gamle malingsteknikker, smiing, karveskurd og muring. Til sammen har over 1000 deltatt på disse kursene de siste ti åra.

- Valdresmusea sørger for at både lokale skoleklasser og besøkende i sommersesongen får oppleve og sjølve ta del i levende tradisjonskultur, gjennom for eksempel ljåslått og hesjing, klipping av taksifer og mulighet til å bli med i dansen.

Provide additional details here of the nature of any support (financial, technical, in-kind or other) they receive.

- Valdresmusea tar ikke betalt for disse tilbudene av publikum, men får finansiell støtte fra stat, fylke og kommune til formidlingsarbeid.

6. Extent to which post-secondary education supports the practice and transmission of ICH as well as study of its social, cultural and other dimensions

6.1 Do post-secondary education institutions offer curricula and degrees that strengthen the practice and transmission of ICH in the following fields?

Side 48: Drakt og Samfunn, som ble arranger av NTNU og NBF, ble nedlagt av NOKUT I 2015 og har ikke vært arranger siden. Om og når faget kommer tilbake er uvisst. Omtalen av faget kan strykes, mener vi.

Thematic Area: Inventorying and research

7. Extent to which inventories reflect the diversity of ICH and contribute to its safeguarding

I dette kapittelet er det skrevet veldig mye om arkiv, men det er vel egentlig kun Norges ene fortegnelse på www.immateriekkulturav.no som gjelder her? Og eventuelt den nordiske www.safeguardingpractices.com Ellers usikker på hva «specialized inventories» betyr i denne sammenhengen? (7.2., side 49)

9. Extent to which research and documentation, including scientific, technical and artistic studies, contribute to safeguarding

9.1 Are there any financial and other forms of support oriented towards safeguarding in one or more of the fields below?

Vi er usikre på om det menes kun statlig eller offentlig støtte til disse IKA-områdene. På feltet praktisk forskning, kjenner vi ikke til offentlige støtteordninger, men både Valdresmusea og Norsk institutt for bunad og folkedrakt har fått støtte til forskningsprosjekt fra Sparebankstiftelsen DNB. Disse prosjektenes forskning skal resultere i formidling i IKA til barn og unge.

Vi kjenner ikke til støtteordninger på dokumentasjon av IKA. Et meget godt eksempel på hvordan dette kan gjøres, er Norsk Håndverksinstitutt sin stipendordning, der erfarne håndverkere får mulighet til å fordype seg i håndverket i tre år. Dette burde vi hatt mer av, enten som en forsterkning av NHI sin ordning, eller med for eksempel paralleller hos RFF-senteret (folkemusikk) og NBF (drakt og tekstil).

9.2 *Is research on approaches towards, and the impacts of, safeguarding ICH in general and of specific elements (whether or not inscribed) encouraged and/or supported?*

- Noen få studier er gjennomført, men man kan vel ikke si at det blir oppmuntret til det, eller at det finnes midler til slikt arbeid i særlig grad.

9.3 *Do ICH practitioners and bearers participate in the management, implementation and dissemination of research findings and scientific, technical and artistic studies, and with their free, prior, sustained and informed consent? Describe briefly the nature of practitioners' and bearers' participation and how their consent is secured.*

Som rapportutkastet beskriver, finnes det få forskningsarbeid av denne typen. NBF kjenner til to, hvor instituttet har produsert den ene. Begge er del av et større bok- og utstillingsprosjekt ledet av Museum of International Folk Art, i Santa Fe, New Mexico i USA («Traditional Dress in Contemporary Scandinavia»). Forskere fra Norge, Sverige og Finland skriver fem artikler om bruk av folkedrakt (bunad) i Norden i dag. Det ene norske bidraget er skrevet av Camilla Rossing ved NBF, og studerer bruken av bunad i et flerkulturelt samfunn («Headdress and Hijab: Bunad in Multicultural Norway»). I dette forskningsarbeidet ble flere muslimske kvinner intervjuet flere ganger, over tre år, om deres forhold til bunad og hijab. I løpet av prosessen hadde kvinnene mulighet til å nyansere sine synspunkt og gå gjennom tekstene «sine». (Det andre bidraget fra Norge er skrevet ut fra et samisk perspektiv, med lignende metodikk: «Dressing Sami enough», av Maria Hernes. Om hennes forskningsartikkel skal nevnes her, bør vel være opp til henne. Boken som artiklene skal inn i, publiseres i desember 2021).

Under dette punktet kan vel også rapportene som stipendiatene ved NHI skriver, nevnes?

10. Generell kommentar under kapittel 10: NBF utfører feltarbeid på tradisjonell folkedrakttradisjon og den yngre bunadbruken på 1900-tallet. Disse registreringene, mønstrene og fotoene er et viktig underlag for forskning, både ved instituttet, og for andre. Materialet er offentlig tilgjengelig.

Instituttet har jevnlig studenter, fra NTNU, på utplassering hos oss, som skal hente inspirasjon og materiale for masteroppgaven sin. Arkivene er registrert i Primus og publisert i ASTA og på DigitaltMuseum og KulturNav.

Instituttet bearbeider materialet som er funnet på feltarbeid i ett draktområde (gjørne gjennom flere år) i såkalte draktområde-rapporter, som er å anse som grunnforskning i en kulturarv som ikke lenger er levende. Kunnskapen som trekkes ut av rapportene danner likevel et viktig kunnskapsgrunnlag for arbeid med bunad som kulturarv i dag.

10.2 *Are the results of research, documentation, and scientific, technical and artistic studies on ICH are utilized to strengthen policy-making across sectors?*

På et generelt grunnlag vil vi påpeke at instituttets arkiver og arbeid med IKA er bakteppet også for vårt arbeid med bedre rammevilkår for håndverkere, bedre utdanningstilbud og bedre støtteordninger for IKA- arbeid. Det samme gjelder vel en rekke andre institusjoner og museer på feltet.

Et konkret eksempel er rapporten «Bærekraft i bunadsnæringen» fra 2015, som handler om utfordringer for bunadsnæringen. Rapporten er en samling vitenskapelige artikler, gitt ut av Studieforbundet Kultur og Tradisjon, Norges Husflidslag, Heimen AS, og Noregs Ungdomslag. (Gjelder også punkt 10.3.)

Et annet er boken «Bunadsliv, Bunadbruk og produksjon i et samfunnsperspektiv», av Åse Vigdis Festervoll, fra 2018.

Thematic Area: Role of intangible cultural heritage and its safeguarding in society

15. Extent to which the importance of ICH and its safeguarding in society is recognized, both by the communities, groups and individuals concerned and by the society at large

Flere av seksjonene i dette kapitlet bruker uttrykket «development interventions». Vi kjenner ikke til dette uttrykket, og er usikre på konteksten her. Kanskje betyr det «utviklingstiltak», som teksten i høringsutkastet har tolket det som. Men om man ser uttrykket i sammenheng med temaet for kapitlet; IKA's rolle i samfunnet, velger vi å tolke begrepet som 'samfunnsutvikling'. Samfunnsutviklingen kan, som vi vet, føre til store konsekvenser for utøving av IKA, med endring av naturressurser, landskap, tilgang på materialer og bygg, osv. Spørsmålet blir altså; i hvilken grad tar samfunnsutviklingen i Norge i dag hensyn til IKA?

Spørsmålene kan for eksempel drøftes i sammenheng med behovet for utbygging av hyttefelt på Beitostølen på den ene siden, opp mot behovet for å bevare natur, kulturminner og reindrift på den andre. <https://www.avis-valdres.no/smertegrensa-er-snart-nadd-i-2018-vart-det-bygd-244-nye-hytter-i-valdres/s/5-54-306808> Et annet eksempel er sauebønders og markedets behov for produksjon av sauekjøtt, opp mot tradisjonshåndverkets behov for god ull. Her har det skjedd store endringer de siste årene takket være ildsjeler i kulturarvsfeltet, og et godt samarbeid mellom partene. <https://www.oslomet.no/forskning/forskningsprosjekter/krus>

I rapporteringsutkastet er samenes kultur i hovedfokus, men vi mener at rapporten for det første ikke tar på alvor samenes utfordringer kontra samfunnsutviklingen, og for det andre at problemstillingen er relevant for mange andre miljø/områder i det norske samfunnet.

16. Extent to which the importance of safeguarding ICH is recognized through inclusive plans and programmes that foster self-respect and mutual respect.

16.1 ICH safeguarding plans and programmes are inclusive of all sectors and strata of society, including but not limited to:

Kapitlet spør jo ikke etter konkrete tiltak rettet mot ulike gruppers IKA, slik høringsutkastet i stor del svarer på. Kapitlet spør derimot etter hvordan landets planer for bevaring av IKA er inkluderende på ulike vis? Det betyr at landets planer, stortingsmeldinger, osv. må svare for alle de ulike spørsmålene i kapitlet. For eksempel kunne man se for seg at stortingsmeldingene »16: Nye mål i kulturmiljøpolitikken / Engasjement, bærekraft og mangfold«, eller «23: Musea i samfunnet / Tillit, ting og tid» vil kunne bidra med gode svar på de forskjellige spørsmålene. Man kan sikkert nevne noen konkrete eksempel på gode prosjekt, men det er i hvilken grad **landets planarbeid for IKA** er inkluderende og fremmer gjensidig respekt, som skal være i fokus her, ikke ymse bevaringstiltak.

Vi er usikre på om kapitlet kun henvender seg mot det statlige planverket, eller om det også gjelder planverk hos andre aktører i samfunnet. I så fall kan høringsutkastet i større grad, og mer systematisk, ta for seg planer og programmer utenom det samiske området, for eksempel hvordan institusjoner eller organisasjoner som NBF, NHI eller Norges husflidslag har strategier, planer og programmer for å inkludere og å fremme gjensidig respekt, **utover enkelttiltak**.

Thematic Area: 17. Extent to which communities, groups and individuals participate widely in raising awareness about the importance of ICH and its safeguarding

17.1 Do awareness-raising actions reflect the widest possible and inclusive participation of the concerned communities, groups and individuals?

17.2 Do awareness-raising activities concerning specific elements of intangible cultural heritage secure free, prior, sustained and informed consent of the concerned communities, groups and individuals?

Her mener vi at de ulike nominasjonsprosjektene til UNESCOs lister over IKA, er gode eksempler. Både klinkbåtnominasjonen og bunadnominasjonen har hatt dialog mellom ulike miljø, og bred involvering i selve nominasjonsarbeidet, som et sentralt prinsipp. Et utall små og store møter over hele landet, og det faktum at nominasjonene er ledet av folkets egne NGO'er, har sikret medvirkning og medbestemmelse i bevissgjøringsarbeidet.

Dette gjelder også til en viss grad kapittel 19, for eksempel 19.2: Are public events organized that concern ICH (...).

Vi takker for muligheten til å komme med innspill til Norges rapport til UNESCO om status på implementeringen av UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven av 2003.

Ole Aastad Bråten
Direktør
Valdresmusea

Camilla Rossing
Leder
Norsk institutt for bunad og folkedrakt